

Párhuzamos életképek III.

A bevásárlással egybekötött „turistautak” időszakában leginkább Kassára mentem. Ruhát, sajtót, egy konyhai mérleget, egy bárdot, egy utazótáskát hoztam, de volt, aki fűtőtesteket, radiátorokat pakolt az autóbuszok rakterébe. Nekik bizonyosan megérte útra ke-rekedni, de nekem? A parkolókat, áruházakat leszámítva egyedül a Thália Színházat jártam kívülről körbe. A bevásárlási láz hevében még Rákóczi sírjához sem zárandokoltam el, a kassai vértanúkról nem is szólva. Kassáról, Eperjesről, Zsolnáról, Besztercebányáról nem is maradt különösebb élményem. Egyik alkalommal a fáradtságtól erős fejfőrcs kínzott. Éjjeli egy-két órakerénytelen voltam a kórház éjjeli ügyeletén segítséget kérni. Szerencsémre az ápolónő beszélt magyarul, így ő volt a fordító. Elmondtam, hogy ekkora fájdalomnál otthon Baralgin injekciót szoktam kapni. A fiatal szlovák orvos alaposan megvizsgált, és írni kezdett.

– Talán csak nem ad neki injekciót? – szólt szlovákul az ápolónő. Arra már nem gondolt, hogy azért a szerb nyelv ismeretében valamelyest érthetek szlovákul. Az orvos ellentmondást nem tűrő hangon rászólt, adja be az orvosságot. Mire visszaértem a szállodába, megszűntek a kínzó görcsök. Hazafelé jövet a tervezettnél tovább tartott a kiutazás. Két napig vándoroltunk egyik határátkelőtől a másikig, a harmadiknál végül a vám megfizetése ellenében kiengedtek bennünket Csehszlovákiából. Otthon feleségem nem tudta elképzelni, mi történhetett velem.

Ne idegeskedj! Lehet, hogy bezárták, mert neki nem mindegy, hogy Arany Jánosnak vagy Jovan Zlatninak hívnak-e valakit – mondta kajánul bátyám, némi kárörömmel hangjában.

*

Az ügynökkérdés gyűrűző spirálja egyre többeket sodor vagy sodorna magával, ha egyáltalán betekintést adnának az irattárakba, ha lehetővé tennék, hogy mindenki megismerhesse a személyéről összegyűjtött jelentéseket és a jelentéstevőit. E nélkül

ugyanis nem sok lehetőség van az erkölcsi, társadalmi tisztulásra. A rendszerváltozás elején beállt pillanatnyi bizonytalanság után az ateista világ, ügynökhálózatával együtt, ismét rendezte sorait, és ugyanazzal a vehemens magatartással végzi munkáját, mint korábban. Teheti is, hisz galádságaikra belátható időn belül nem derül fény.

*

A hetvenes évek elején, március idusán Újvidéken a Képes Ifjúság szerkesztőségébe Podolszki Józsefhez mentünk fel Bognár Antival és Kovács Lukács-csal, hogy megünnepeljük nemzeti ünnepünket. Még a kabátunkat sem vetettük le, amikor kicsapódott az ajtó, és berobbant a Hol, ó, hol versantológia egyik költője.

– Ünnepeünk, ünnepeünk? – jártatta körbe fényérzékeny sötét szemüvegét a besúgók ostobaságával megáldott fiatalember.

Mint akik éppen indulni készülnek, gomboltuk vissza kabátjainkat. Az ünnepi megemlékezésre így csak este, Jokáék albérleti szobájában került sor. Ad-digra már Pestről is kaptunk híreket, miként zavarták gumibotokkal szét a Petőfi-szobor körül csoportosuló kortársainkat.

*

Újságíróként is tevékenykedő egyik barátomat – aki egyébként beszélőkéjével, szervezőképességével valóban csoportosulást tudott létrehozni – a 7 Nap egykori főszerkesztője, Petkovics Kálmán kis Martinovicsnak nevezte..

– Martinovics az osztrák rendőrség megbízásából szervezte meg a magyar értelmiséget. Az már csak a megbízott ügynök személyes tragédiája, hogy a letartóztatásokat követően, a császári rendőrség ígérete el-

lenére, nem mentette fel a tárgyalás folyamán, és őt is kivégezték – okoskodott a párt által felfedezett kovácssegédből lett főszerkesztő.

Az említett barátom, amint létrehoztuk kis szervezetünket, a Kosztolányi Kört, azonnal a megsemmisítésén dolgozott. Évtizedekkel később arról beszélt, miként próbálta a rendőrség rábíni az együttműködésre.

– Leginkább azzal zsaroltak, hogy magyarországi állampolgárságáról lemondani nem hajlandó feleségem tartózkodási engedélyét egyébként nem hosszabbítják meg – mondta a kis Martinovics, aki ma már néhány lakás tulajdonosaként Magyarországon él.

*

Írók, költők jönnek az anyaországból felolvasóestre. Egyikőjük sem mulasztja el hangsúlyozni családjának szláv kapcsolatait, ami vezetéknévükből amúgy is kiolvasható. Már-már szégyenkezem – vagy éppen azt akarják, hogy szégyenkezzem –, amiért felmenőim között még mutatóban sem található szláv vagy más nemzetági beütés. Mintha természetellenes lenne megmaradnunk abban az antropológiailag meghatározható formában, amilyenben Isten teremtett bennünket. Nem az-e a feladatunk, hogy a születésünkkel kapott hitben és nyelvben emeljük fel, tökéletesítsük magunkat, miközben hűek és felelősek maradunk nemzeti, általa pedig az általános emberi közösségünkhöz is?

*

Egyre többen anyakönyveztetik gyerekeiket Vivien, Szintia, Krisztófer, Kevin, Rambó és más idegen neveken. Divat lett hátat fordítani a Mari, Erzs, Mátyás, József, Gergő és a többi magyar névnek. Akkor vagyunk itt kisebbségbe szorultan lojálisak, az anyaországban pedig haladó gondolkodásúak, ha megtagadjuk származásunkat, nemzetünket, neveinket?

– Egy bunyevác ember megnemzette magyar anyámat, így születtem én – írta le a nemzés szó helytelen használatán túl többszörös kegyetlenséget is hordozó mondatában egy újságíró.

*

– Meglékelték a fejem, így már nem csak én, az orvosok is tudják, hogy van eszem – mondta Brasnyó Pista szakállas humorával, miután betértünk a Fórum mellett egy kis italozóba, hogy koccintsunk találkozássunk örömeire. Milyen furcsa összecsengése ez a Gunarashoz kötődő emlékeimnek. Ötödikes koromban osztálytársamat, Oroszi Gyuszit operálták középfülgyulladás miatt, aztán Brasnyót, a gunarasi költőt, közben unokatestvérem, Boja Imre kapott kiegészítő támogatást a hadseregtől, mert hallássérülten szerelt le. Ha hozzá veszem, hogy nekem is évről évre visszatérő fájdalmakat okozott a fülgyulladás, akkor kézenfekvő lehet a kérdés is, nekünk, gunarasiaknak volt fülünk a hallásra, de nem hallottunk?

*

Amikor az ember hosszú évek múltán visszalátogat falujába, még a kerítések is alacsonyabbaknak, átláthatóbbaknak tűnnek, mintha azt sugallná, azért kellett elmennie szülőfalujából, mert kinőtte azt, szűk volt számára. Pedig a látószög magassága változott csupán. És míg az önhittsége hajlamos ember szívét önnön nagyságának, egyediségének tudata melengeti, addig észre sem veszi a falu egyszerű tisztaságának őszinte kisugárzását.

*

– A fizikatanárnak nehogy megmondd, hogy gunarasi vagy, mert egész éven át pikkolni fog rád – figyelmeztetett Zahány Lajos, aki egy évvel előttem járt a gépészeti technikumba. Ballai Márton fizika szakos tanár ugyanis néhány évet Gunarason tanított, és valószínűleg az onnan jött diákok iránti megkülönböztető viszonyulását érezte Lali pikkelésnek. Egyébként valóban sokkal közvetlenebb volt irányunkba a tanár néptárs, a rosszindulatnak azonban még nyomait sem tudtam benne felfedezni. Lali évtizedek óta nővérével, Lilivel együtt Németországban él. Lili német nyelven ír verseket, amiről kötet is tanúskodik. A gunarasiak tehát akár a német irodalomban is meg tudják állni helyüket akkor is, ha falun és magyar nyelven tanultak.

*

Vasárnap délutánjaim általában sétával teltek. Unokatestvéreimmel, Drenkovics Tiborral és Tamással ilyenkor barangoltuk be a falut. Leginkább a temetőben, majd az iskola hatalmas parkjában sétálgattunk, ahonnan rendszerint litániára mentünk, vagy hébe-hóba – zsebpénzünkől függően – délutáni filmvetítésre a fáradt olajjal vastagon átitatott padlózatú moziba. A filmek latin betűs szerbhorvát nyelvű feliratozása nyelvtudásunk hiányában sem jelentett akadályt a történet megértésében, hiszen az esti vetítéseken is mindig hangosan olvasta fel egy ember a magyar fordítást. Egyik alkalommal a megszokott vadnyugati film helyett a gyermek születését bemutató ismeretterjesztő filmet adtak a délutáni vetítésen is. Amikor a szülőágyon vajúdo anya kínjai közepette előbukkant a csecsemő feje, Tibor és Tamás szó nélkül távozott a moziból. Másnap otthon hosszú időre emlékezetes atyai intésben volt részem, amiért végignéztem a filmet. Tibi unokatestvérem később felszentelt papként évtizedeken keresztül teljesített szolgálatot.

*

Velünk, délvidéki magyarokkal (de könnyen megtörténhet, hogy általában a magyarokkal az egy pártrendszer alatt) elhitették, nem a nemzetiségi hovatartozás a fontos, hanem az emberség. Ezért is volt számomra meglepő valahol a hetvenes évek elején, amikor Fischer Jenő Újvidéken a Zlatna Greda vendéglőben arról igyekezett meggyőzni az akkor leszerelt Garait és engem, az akkor még katonaság előtt állót, hogy a magyar alapjában véve katonanemzet, ezért nem érezzük a katonai szolgálat súlyát, ezért nem látunk a katonaság intézményében kivetni valót. Számukra viszont eleve kényszerrel jelent az egyenruha, a fegyveres szolgálat. A heves vita alatt értetlenül feszengtem székemen. Mind a hárman a Magyar Tanszék hallgatói voltunk, sehogyan sem tudtam felfogni tehát, kik azok – a Jenő által hangoztatott – mi és ti. Azóta már többször szembe találtam magam azzal az értékrenddel, amelyben egész más megvilágításba helyezik Radnótit vagy a magyar irodalomhoz akár műzsaként kötődő személyeket. A besorolást még Kolumbusz sem ússza meg. A Közel-Kelet történései viszont

nap mint nap megvilágítják előttünk a katonasághoz fűződő, Jenő által vallott viszonyulásnak az igazi arcát is.

*

A magyar keresztény értékrendet vallóknak nemcsak az elcsatolt területeken kell szembesülniük a támadásokkal. A rombolás az anyaországban is intézményes kereteket öltött. A balliberálisok, határon innen és túl, hadjáratot indítottak nemcsak hitünk, hanem hagyományaink ellen is. A szentesítet követő első híradások már ideges sürgetéssel szajkózzák, hogy a karácsonyfákat a szemeteskukák mellé dobják az emberek. Mintha karácsony napján máris szemétté vedlett volna át lakásunk díszje, ünnepünk bensőséges jelképe. Sikerült elhinteniük azt a gondolatot, és már-már elhitetniük is, hogy az egyes ember nem számít, csupán a többség akarata fontos. Ne magunkkal, a közösséggel foglalkozunk – tanították még az irodalmi órákon is Petőfire és József Attilára hivatkozva. Pedig éppen a költők példázzák, hogy egyetlen ember élete sem múlik el nyomtalanul! Felesleges ember nincs, de van élvhajzás, értelmetlen életmód, aminek következménye lehet falvak, közösségek, nemzetrészek, de az egész nemzet pusztulása is. A keresztény embert nem a mogorvaság vagy az átszellemültség teszi azzá, hanem az Isten és a nemzete iránti felelősségtudat. Ezért vet keresztet a kenyérre, mielőtt megszege, ezért áll még kalapját levéve egy fohász erejéig, ha meghallja a déli harangszót. Az apró részletekből áll össze egy nép kultúrája. Egy egészséges kultúrában az alkotóelemeknek is kifogástalanoknak kell tehát lenniük, egyébként esetlegessékké, közösségüktől idegenekké válnak.

*

A Városháza előcsarnokában beszélgettünk néhányan az iskola- és utcanevek megváltoztatásának szükségességéről.

– Kizur István nevével mi a baj? – kapta fel a fejét Kucsera Géza. A kommunista internacionálé értékrendjéhez ragaszkodók figyelmen kívül hagyják, hogy a partizán Kizur egy olyan szellemiséget képviselt, amelyet nemcsak a magyarok, hanem ma már a haladó gondolkodású szerbek sem tudnak elfogadni.

*

A hatvanas években nap mint nap találkoztunk a szabadkai utcákon egy idegroncs szerb asszonnyal, aki hangosan szidalmazta a partizánokat.

– Gyilkosok! Piszkos, bűdös partizán banda – kiáltozta menet közben folyamatosan az eszelős asszony, aki – mint mondták – abba rokkant bele, hogy karon ülő gyermekeit is megölték a tisztogató felszabadítók. A rendőrök ügyet sem vetettek rá, mi pedig, sutytyó gyerekek döbbenettel kezdtünk ráébredni a felszabadulás viszonylagosságára.

*

Sinka István Gunaras környékén vált hírhedtté. A brazíliai születésű fiatalember nemcsak kocsmázásairól vált ismertté, hanem a vakmerőség határát súroló verekedéseit is előszeretettel mesélték a faluban hétről hétre. Nem a félelem, hanem a tisztelet hangján szóltak erről a kocsmákban egyedül ülő és békésen iszogató emberről, aki csak akkor jött ki a béketúrésből, ha a környék telepes falvaiból betért valaki az ivóba, és hangoskodásával kiprovokálta az ellenszenvét. Ilyenkor nem szavakkal dobálózott a vékonydongájú fiatalember, hanem gyors, határozott ütésekkel hagyta helyben vagy készítette menekülésre az öntelt hangoskodókat. A kocsmák és bálók nemzeti tisztaságát éveken keresztül őrző Sinka István pályafutása a szülőfaluja, Brazília melletti telepes faluban, Mileševóban ért véget. Részegen tért be a moziba, és amikor a filmvetítés alatt elaludt, a helybeli legények ledobták a karzatról. Addig rugdosták, míg életjelt adott magáról.

*

A kerületekre osztott Szabadkán a városnegyedek legényei között akkor került sor leszámolásokra, ha egymás területére merészkedtek. A IX. kör rettegett verekedői a Romek fivérek voltak. Felségterületük a Majsai hídtól a Makkhetesig húzódott, de a város egyik bálterméből sem távoztak vesztesként soha. Az V. kör ismert verekedője viszont egy katonatiszt dinasztia leszármazottja, a magyarul anyanyelvi szinten beszélő géplakatos, Miloš Filipović volt. A családja körében is

fehér hollónak számító korombeli fiatalemberrel éveken keresztül dolgoztunk együtt a Zorka Vegyiművek kénsavüzemében.

– Bolond vagy te? – fordult a malmok építését fel fogadó barátjához Belgrádban, aki, hogy ne keltsen feltűnést a fővárosi utcán, szerbül kezdett beszélni hozzá.

– Minden körülmények között vállald önmagadat! – hangoztatta. .

Egészségének és családi életének összeomlása adta végül negyven éves kezébe a kötelet.

*

A gunarasi szélmalom hatalmas vitorláit forgás közben keltettek bennem félelmet, amikor az őrlésre vitt búzát apám zsákokba hordta be a vállán a kocsiról. Nadrágjához lapulva szaporáztam lépteim, hogy vele együtt érjek be a malomba, szemem sarkából azért állandóan a lassan forgó vitorlák nyikorgását figyeltem. Talán még ugyanabban az évben történt, hogy a malom tulajdonosának első osztályos lánya, Rindl Rózsi-ka őrlés közben a forgó malomkörre ült, és ruhája a kövek közé akadt. Temetésére az iskola testületileg kivonult. A szélmalomba többé nem kíváncsoztam még felnőttként sem, amikor már vendéglőként próbálták üzemeltetni a falu szeme láttára lepusztuló építményt.

*

Az egypártrendszer kommunista újságírói is szem előtt tartották a részletek fontosságát, a 7 Nap egykori garnitúrája éppúgy, mint a Magyar Szóé. Kezdetben írásaikban hevesen számoltak le a vallási szokásokkal, gúny tárgyává téve a papságot. A mindennapi élet szegmentumai mellett az ünnepi eseményekből is száműzték Istent, így a házasságkötést, keresztelést, első áldozást, bérmálkozást, temetést siettek is kivenni az egyház kezéből. Helyette anyakönyvezésről, pioníratatásról, ifjúvá válásról, polgári esküvőről, a katonaságnál pedig eskütételről beszéltek, holott esküt csak Isten színe előtt tehetünk, minden más csak szerződésaláírás, fogadalomtétel, vagy beiktatás lehet. Isten kirekesztésétől még a temetésen sem riadtak vissza. Kolozsi Tibor a 7 Nap hétilap 1978. októberi számában a párteberek temetési szertartásának méltóságteljességét abban látná, ha az

elhunytat érdemeinek felsorolásával szónokok tennék halhatatlanná.

Döbbenetes, hogy ténykedésük hatására még ma is vannak magyar fiatalok, akik az egyoldalú, szellemromboló besorolást követve csak polgári házasságot kötnek, gyermekeiket pedig csak anyakönyveztetik.

*

A 7 Nap Petkovics–Grósz-páros időszakának nagy felfedezettjei közé tartozott a belgrádi egyetem szociológia szakának abszolvense, Biacsi Antal. Az egypártrendszer idején is szépen ívelő újságírói karrierje mellett nem mellőzték a politikai megbízhatóságot igénylő egyéb tisztségek kiosztásakor sem. Abban az időben volt a lakásgazdálkodási ÖÉK vezetője, amikor Gulyás Jóskának próbáltunk volna valamiképpen községi lakást találni, hogy ne a Palics melletti nádasok közötti nyirkos levegőjű vályogházban tengesse életét. Biacsihoz fordultunk segítségért, aki elcsodálkozott, hogy milyen alapon kellene a városnak megoldania az akkor már három–négy verskötetet maga mögött tudó költő lakásgondját.

*

– Nem gondoltam volna, hogy ellenem fordulsz – mondta a tananyagot kitaró szorgalommal bevágó, és e képessége folytán doktorrá lett irodalmár, akit az identitását és fennmaradását kereső 7 Nap botladozó korszakában jobb híján főszerkesztővé léptettek elő, majd a miloševići rendszer idején a kéthetente megjelenő hetilap teljhatalmú igazgató főszerkesztője lett. Ha a ma is szép summának számító többszáz ezer, egyes számítások szerint egymillió nagyságrendű pénzek eltulajdonításának módszereibe 1998-ban nem avatnak be a maguknak egyre többet követelő könyvelői, talán továbbra is hálás lettem volna neki, hogy lehetővé tette számomra a Zorka kénsavüzeméből való kiugrást.

– A hetvenes években, amikor először pályáztál a 7 Naphoz, majdnem felmondást kaptam, amiért a te kérvényed támogattam. Igaz, végül Brenner jelöltje, Fekete Elvira került a laphoz – próbált érzelmileg maga mellé állítani a saját anyagi hasznát szem előtt tartó igazgatót.

Tettékne emberi és erkölcsi súlyát képes-e felmérni az az ember, aki igazgatói rátermettségét azzal igazolja, hogy már óvodás korában kiváló szervező volt, a pénzek pedig valóban megilletik, hiszen – győzködött szakadatlanul tettének igazolása közben – egy főszerkesztő nem jelenhet meg akármilyen öltönyben a fogadásokon.

Másodszori kinevezését már nem bízta a véletlenre. Közvetlenül a bombázások után a Pátria Szálló kistermében tartott igazgatóbizottsági ülést a biztonság kedvéért úgy intézte, hogy azon a volt rendőrfőnök, a baloldali pártjának elnöke, Milan Jerinkić néhány emberével is jelen legyen a teremben, hogy pusztán jelenlétükkel figyelmeztessék az esetleges ellenvetőket.

*

– Lehet valakinek bármennyi diplomája és mennyi tudományos fokozata, emberséget sohasem fog érezni, ha neveltetések nem ültették el benne – hangzott az újvidéki egyetemista éveim alatt Safarik utcai házi nénim, Anika Valéria, Vali néni, Hornyik János özvegye, Miklós, Gyurka és Ági édesanyja.

Néhány évtizeddel később, a horvátországi háborút követően, 1996-ban egy baráti beszélgetés alkalmával meséltem újságíróként először alkalmazó munkaadó igazgató főszerkesztőmnek: amennyiben behívót kaptam volna Baranya pusztításakor, gondolkodás nélkül hagytam volna el az országot. Alig telt el egy-két év, amikor a miloševići diktatúra kosovói tisztogatása kiváltotta a NATO büntetőcsapásait. Ismét időszerű lett a tartalékosok behívása. Helyzetemet súlyosbította, hogy időközben tudomásomra hozták főszerkesztőm arcpirító ügyleteit, így kemény belső vitákba keveredtem azzal az emberrel, aki nap mint nap együtt ebédelt a katonai ügyosztályon dolgozókkal. Nem csodálkoztam hát, amikor megkaptam a katonai behívót, annál inkább furcsállották viszont a gyülekezőhelyen a katonai előjárók, hiszen nem szerepeltem a náluk levő nyilvántartásban. Így még aznap megjelentem a munkahelyemen. "Jótevőm" meglepetésére – és valószínűleg sajnálatára is – nem disszidáltam.

*

– Az ifjú kolléga nem hozta magával óravázlatait – olvasom abban a szerb nyelvű jelentésben, amelyet Erdélyi László, a magyar szakosok tanfelügyelője fogalmazott meg 1979-ben, a Testvériség nevet viselő egységes általános középiskolában tartott óráim látogatását követően. Óraelemzésében megállapította, hogy a tananyag előadásában módszertani hiányosságok vannak, és óva intett az irodalmi szövegek történelmi háttérének taglalásától, különösen különféle történelmi térképeknek táblára való rajzolásától. Bornemissza Péter Siralmas énnéköm című versét tanultuk ugyanis, amelynek megértéséhez, meggyőződésem szerint, elengedhetetlenül fontos tudni, miért kellett Bornemisszának Budától megválnia, ehhez pedig ismerni kell az ország három részre való szakadását is. Erdélyi megrökönyödve nézte, a nyikorgó kréta nyomán miként jelenik meg a táblán Nagy-Magyarország térképének körvonala.

– A kolléga csak a versek esztétikai értékére szorítkozzon, és hagyja a kétes múltú történelem ecsetelését – hangzott az ítélet, ami hozzájárult ahhoz, hogy a földrajz szakos tanárból pártvonalon lett új igazgató, Kassai György azt tanácsolta, nézzek más munkahely után. Döntésében befolyásolhatta az az összehangolt hadjárat is, amelyet néhai Lakatos Gizella asszisztálásával néhány szerb szakos kolléganő indított ellenem, mondván, hogy a környezetnyelv órákon csak magyarul beszélek.

Sátai Pál, a Szocialista Szövetség tanügyi biztosa telefonbeszélgetésünk alkalmával mellettem állt, az igazgatónál összehívott ügytisztaó gyűlésre azonban nem kapott meghívást, így nyelvszakos kollégáim kioktattak, a tanítás helyett próbáljam játékossággal elütni az órákat. Az ügy végére az osztálytanács ülésen került pont.

– A tanár néptársnak igaza van abban is, amikor dolgozatainkban hibának számítja be az en és em betűk fordított írását – mondták az osztályfőnök és a többi tanár legnagyobb meglepetésére az osztályt képviselő tanulók.

*

A hetvenes évek végén a Testvériség-Egység Általános Középiskolában dolgozó tanároknak kötelezővé tették, hogy elolvassák a szocialista öngazgatás elméletírójának, Edvard Kardeljnek a könyvét. Az iskola pártsejtjének vezetősége azonban nem bízott a tanároknak, különösen nem a párttól idegenkedő oktatóknak, ezért a gimnázium dísztermében a délutáni órák után egyórás felolvasó estet rendeltek el, amelyen egy lista aláírásával kellett igazolnia mindenkinek a részvételt. A díszterem színpadán felállított széken heteken keresztül Mirko Bajić ifjúkommunista olvasta fennhangon a megjelenésének idején is semmitmondó művet, amelyből egyébként dr. Rehák Lászlónál kellett volna vizsgáznom a Magyar Tanszéken.

*

Alig tizenvalahány év után némi kárpótlást éreztem, amikor Szabadkán a régi Városháza és a Zenede közötti nyilvános WC-ből hullarészegen, négykézláb bukkant elő a lépcsőkön Mirko Bajić és barátja, Antun Flego, a gépészeti technikum egykori igazgatója, aki egyik volt kollégának, Milenko Terzić igazgatóhelyettesnek azért mondott fel, mert Tito temetésének tévéközvetítéséről kuncogva ment ki a tanáriból, hogy rágyújtson.

*

Bármiképpen is próbálom felidézni közösségünkről az elmúlt közel fél évszázadot felölelő, az idő által megtisztított emlékeket, az értelmiségnek, újabban már magát előszeretettel elitnek is nevező rétegében csak elvéve bukkanak olyan személyekre, akik ezt a szalmakazlak és a kukoricaszárkúpok között az életet tengető közösséget valóban szolgálták volna. Legtöbbször nemcsak hátat fordítottak neki, hanem idegen érdekeket szolgáló eszmeaptafákat igyekeztek ráerőltetni a nemzetünknek tartást és megmaradást biztosító rétegre, a falvak, városok névtelen lakóira, akik hitükből kiforgatottan, tanácstalanul, magukra hagyatottan állnak most a sorsfordulón, a nemzeti beolvadással fella-
zított talajon.